

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття друкується за результатами
XVI конференції ЕРТА – асоціації педагогів – піаністів України.

Стаття посвячена проблемі просветительской деятельности учителя музыки. Автор рассматривает историко-теоретические аспекты музыкального просветительства, основные составляющие подготовки педагога музыкального искусства – просветителя.

Ключевые слова: *музыкально-просветительская деятельность, художественно-просветительская работа, учитель музыкального искусства.*

The article reveals the peculiarities and structural components of preparation the future music school teachers' to the music-educational activity.

Keywords: *music-educational activity.*

Музично-просвітницька діяльність відіграє вагоме значення у процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва. Він не може й не повинен замикатися на своєму предметі, тому що його головна мета – нести музичну культуру людям. Звідси народжуються основні вимоги до вчителя музичного мистецтва: постійне збагачення своїх знань, оволодіння новими сучасними методиками та музично-педагогічними технологіями.

У наукових дослідженнях висвітлено різні аспекти феномена музично-просвітницької діяльності: вагомість музики як засобу художнього спілкування з аудиторією (М.Каган), формування музично-просвітницького інтересу (Т.Жданова), розвиток ораторської майстерності (Є.Ножин, Н.Бабич), особливості проведення позакласної музично-виховної роботи в школі (О.Апраксина, Л.Дмитрієва, Н.Черноіваненко та ін.). Аналізуючи науково-педагогічні джерела можна зробити висновок, що спрямування музично-педагогічної освіти несе в собі певні просвітницькі тенденції. Ця стаття ставить за мету розкрити сутність музично-просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва.

Сучасна музично-просвітницька робота вимагає дотримання принципу соціалізації. Це поняття за своїм значенням ширше, ніж «виховання». Так, виховання – це система спрямованих впливів, за допомогою яких людині варто прищепити якісно нові риси й властивості, тоді як соціалізація передбачає використання не тільки цієї системи, але й впливів, за допомогою яких людина залучається до культури в її соціальному значенні.

Найважливішим завданням учителя музичного мистецтва є формування особистості учнів, і тут не обійтися без звернення до моральних критеріїв і цінностей. Однак, якщо моральні оцінки не пов'язані з конкретною прив'язкою до соціальних фактів вплив на особистість перетворюється у примітивну

моралізацію, що вбиває можливість проблемного музичного матеріалу й повноцінного сприйняття духовного продукту.

Новим підходом в організації музично-просвітницької діяльності є орієнтація на повсякденну свідомість. Так, висока оцінка теоретичного знання ніколи не означала застосування повсякденної свідомості, що узагальнюється учнем як власний досвід, а музично-педагогічні дії учня піднімаються до рівня узагальнень і принципів висновків.

Дуже часто діти приходять у школу зі сформованим суб'єктивним ставленням до музики, на базі слухацького досвіду перших шести-семи років. Це могли бути факти фальшивого звучання піаніно у дитячому садку, якому протистоять яскраві відео записи сучасних музичних казок, мюзиклів, а не дуже вміло зіграному маршу під час музичного заняття протистоять естрадні музичні програми. Нерідко до цього додається відсутність смаку батьків, у яких уроки музики велися в школі формально, і не давали ніяких уявлень про музику як мистецтво, що оточує нас у повсякденному житті. Отже, об'єктивним фактором реконструкції й організації музично-просвітницької діяльності є загальний тон сучасного життя.

Розглянемо деякі питання історії становлення музичного просвітництва. Так, після жовтневої революції життя зажадало таких педагогічних методів і організаційних форм роботи, які дозволили б залучити до музичного мистецтва широке коло людей. Внаслідок відсутності стійких і остаточно сформованих музично-виховних традицій виникла потреба впровадження нових форм. За спогадами діячів тих років, саме тоді вкорінилося поняття «музичне виховання», тому що різноманітна за формою і змістом музична робота в інші поняття не вкладалась. На начальному етапі радянського періоду в містах та селах України широким фронтом була розгорнута культосвітня робота, почалась послідовна й завзята боротьба за ліквідацію неграмотності. Н. Крупська, О. Луначарський створювали основи народної освіти та культури. Але ліквідація неграмотності й поширення знань не змогли повною мірою прилучити до культури, до тих багатств, які були створені людством, навчити цінувати художні цінності, що супроводжують життя людини.

Визначально, що в методології музичної освіти широкий загальний погляд на музично-просвітницьку роботу показав: абстрактне засвоєння «правил музики» не може залучити до музичного мистецтва, скоріше воно здатне відвернути від музики учня. Основна задача музично-просвітницької діяльності – сприяти виявленню учнем любові до музики, домогтися того, щоб він відчував потребу у спілкуванні з нею. Саме в ті роки відомі музиканти-просвітники писали, що тільки любов до музики може привести до її розуміння. Їх увага була спрямована на те, як важливо зв'язувати музику з життям, з навколишнім світом дитини. Заклики, з якими виступали музичні діячі, спрямовувались на те, щоб звільнити музичне виховання від пут формалізму. Вони вважали, що учнів треба зацікавити і на основі цього вживати продиктовані самою музикою форми й методи роботи.

Основним завдань вчителя музичного мистецтва стала просвітницька діяльність. Він, насамперед, повинен бути фахівцем у своїй справі й вчити

розуміти й любити музику не тільки дітей, але й донести музику до їхніх батьків, старших товаришів. Якщо простежити окремі періоди нашої історії, то стає очевидним, що про це лише декларувалося, а те, як усе було в реальному житті і до яких результатів прийшло суспільство стало явним, завдяки процесам перебудови.

У 70-х роках Д. Кабалевський приступив до створення експериментальної програми з музики для загальноосвітньої школи, яка діє і в наш час, а її національні аналоги затверджені в багатьох країнах пострадянського простору. Актуальність культурного розвитку особистості в галузі музики очевидна й сьогодні. Ми можемо бачити в музиці діючий засіб мобілізації духовної енергії людей, тонку художню систему, що сприймає світовідчужування епохи й всього ладу суспільства. Із усіх мистецтв саме музика припускає співробітництво великої маси людей і цим значно виграє в силі вираження, саме з музики починається художнє усвідомлення сутності своєї соціальної приналежності. Показово, що через музичні твори сучасна людина заявляє про себе як сформовану соціальну особистість.

Музика несе високі гуманістичні ідеї, здатні надихнути людину, звертається до її таємничих почуттів. Відповідно, музично-просвітницька робота покликана прилучити людей, до скарбів світової культури, до творчості, поширювати нові знання.

Для продуктивної музично-просвітницької роботи вчителю музичного мистецтва потрібно ознайомитись зі структурою та особливостями цього виду діяльності. Структура організації музично-просвітницької роботи складається залежно від галузі просвітницької діяльності, від її змісту. Виділяють наступні напрямки музично-просвітницької роботи: агітаційно-пропагандистська, пропаганда художніх і естетичних знань, використання знань на практиці, у творчості; організація змістовного відпочинку й розваг.

Робота у кожному з цих напрямків будується в такий спосіб: вивчення художніх потреб; обґрунтування необхідності даного виду музичної діяльності; застосування матеріально-технічних засобів, людських ресурсів; розробка заходу; репетиції; проведення заходу; аналіз.

При виборі творчого методу музично-просвітницької діяльності вчитель музичного мистецтва повинен добре розбиратися у питаннях психології, відчувати аудиторію. Це одна із складових успіху заходу. Друга полягає у повній відповідності цілей, засобів і методів. Але від задуму заходу до досягнення результатів шлях довгий. І на цьому шляху великого значення набуває планування роботи. Основна вимога до плану – врахування реально існуючого положення справ. Плани можуть бути перспективними, кварталними, тижневими. Розділи плану можуть бути наступними:

1. Найменування заходу (якщо захід проводиться для професіоналів, то назва повинна бути короткою, якщо для інших категорій слухачів, то краще давати повну назву, яка пояснює сутність заходу).
2. Мета заходу.
3. Форма проведення.

4. Місце проведення.
5. Строк проведення.
6. Матеріально-технічне забезпечення.
7. Відповідальні за проведення.

Педагог може виконувати функцію інструктора заходу. Він повинен врахувати:

- контингент учнів: за соціально-демографічною ознакою;
- рівень художнього й загальнокультурного розвитку шкільної аудиторії;
- ступінь готовності дітей до участі у заході.

Розглядаючи музично-просвітницьку діяльність учителя музичного мистецтва можна виділити наступні сторони:

- дослідницьку (вивчення музичних творів, інших видів мистецтва, ознайомлення з новітніми методиками, аналіз власної роботи; вивчення наукової й методичної літератури з метою застосування її у своїй роботі);
- проєктувальну (планування, розподіл завдань, творчий і музичний розвиток навичок, умінь аудиторії);
- конструктивну (будова заходу, оптимальне сполучення засобів і методів);
- організаторську.

Чималу роль у музично-просвітницькій роботі займає й особистість самого вчителя, його зовнішність, мова. Учитель повинен брати активну участь в удосконалюванні всієї системи музично-просвітницької роботи, що припускає:

- всебічний розвиток толерантних початків у повсякденній музично-просвітницькій роботі;
- розвиток інформаційного простору;
- пошуки нових способів зв'язку із громадськими організаціями;
- збільшення кількості активістів музично-просвітницької роботи;

Музично-просвітницька робота не обмежується уроками мистецтва. Учитель музики може організовувати концерти-лекції для дітей, батьків. Її тематика може бути найрізноманітнішою. Необхідно виходити з того, якого віку аудиторія, її підготовленості до сприйняття музичного матеріалу, загального рівня культури.

Важливим вмінням для вчителя музичного мистецтва в просвітницькій роботі є вибір репертуару. Він повинен бути високохудожнім, образним, відповідати цілям і завданням заходу. Одним з найважливіших завдань в його роботі стає залучення до серйозної музики.

Визначимо також чинники, які сприяють успіху у музично-просвітницькій діяльності вчителя музики:

- володіння фортепіано, а також ще одним або двома двома музичними інструментами (це завжди створює більш емоційну атмосферу, адже саме під час власного виконання музичного твору вчитель завжди може зупинитися, щось пояснити. Крім того, вчитель, який грає на музичному інструменті, є гарним прикладом для своїх вихованців);

- володіння голосом;
- розвинутий музичний слух;
- диригентські вміння;
- уміння читати ноти з листа;
- здатність швидко підібрати акомпанемент;
- уміння імпровізувати і гармонізувати;
- володіння словом, мистецтвом спілкування (учитель не тільки виконує твір, але й розповідає про нього);
- музично-теоретична підготовка.

Необхідно й розуміти значення музичного мистецтва в розвитку суспільства, його зв'язок з літературою й живописом. Така всебічна підготовка дає вчителю глибоке знання свого предмета. При цьому він не тільки сам проводить музично-просвітницьку роботу, а й прищеплює навички просвітницької діяльності своїм учням, що пов'язано з активним розвитком їх творчих інтересів.

Отже, музично-просвітницька діяльність виступає специфічним засобом реалізації творчих можливостей фахівця в галузі музичного мистецтва та невід'ємним фактором його загальнокультурного становлення.

Література

1. Кузнецова О.А. Музыкально-просветительские тенденции в контексте музыкального образования и просвещения в Украине / О.А. Кузнецова // *Материалы II международной конференции СПДМ (IX Ukr. «ЕРТА») // Славянская музыка в просветительской деятельности педагога/ Под общ. ред. Кузнецовой О.А. 2004. – С. 3-9.*

2. Кузнецова О.А. *Modern tendencies and the content of musical education system and musical enlightenment in Ukraine // Материалы международной конференции « Hudobna vychova vsera a dnes», Словацкая Республика, г. Нитра, ARS SONANS.– 2005.– С. 57-59.*

3. Кузнецова О.А. Художественно-просветительский опыт в странах западной Европы и США 2-ой половины XX века / О.А. Кузнецова // *Вестник Международного Совета по музыкально-художественному образованию. – 2004. – С.84-89.*

4. Кузнецова О.А. Воплощение просветительских идей Д.Б.Кабалевского на различных этапах музыкально-педагогического образования в Украине / О.А. Кузнецова // *Сборник «Модернизация художественного образования» // (Материалы международной конференции «Кабалевский – композитор, ученый, педагог». – 2005. – С.177-180.*

5. Кузнецова О.А. Подготовка учителя музыки к культурно-просветительской работе в школе / О.А. Кузнецова // *Вопросы профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов. –1994. – С. 1-3.*